

Hnědouhelný průmysl v meziválečném Československu: Podnikatelský odkaz J. D. Starcka

Abstrakt:

Článek se zabývá významem těžby hnědého uhlí v meziválečném Československu. Těžba hnědého uhlí měla pro ekonomiku tohoto období velký význam, což je patrné například z faktu, že produkce hnědého uhlí během monitorovaného období výrazně převyšovala produkci černého uhlí. Ekonomický přínos hnědouhelného průmyslu v meziválečném Československu je zřetelný nejen v množství produkce, ale také v počtu pracovních míst, který v roce 1921 představoval pro celý uhelný průmysl téměř 6 % celkového počtu průmyslových zaměstnanců, přičemž v hnědouhelném odvětví bylo zaměstnáno téměř 55 tisíc lidí. Hlavní centra těžby hnědého uhlí se nacházela v Severočeském a Sokolovském hnědouhelném revíru, kde ve druhém jmenovaném společnost Dolové a průmyslové závody (dříve J. D. Starck) sehrála klíčovou roli a stala se významným hráčem v regionálním průmyslu. V textu je proto popsána stručná historie společnosti, počínaje jejím založením J. D. Starckem až po její fungování v první Československé republice. Analyzována je ekonomická role společnosti v regionu, zejména její spojení s těžbou hnědého uhlí, kdy v roce 1921 společnost přispěla 18,7 % k celkové regionální těžbě této suroviny. Dále se článek věnuje sociální odpovědnosti společnosti, jejím investičním aktivitám a výzvám, kterým čelila v průběhu sledovaného období, zejména během velké hospodářské krize. Během meziválečných let společnost Dolové a průmyslové závody rozšiřovala své kapacity, investovala do sociálních a bezpečnostních opatření a udržovala stabilní produkci i zaměstnanost navzdory ekonomickým turbulencím.

Klíčová slova:

Hnědé uhlí, hnědouhelný průmysl, Československo, Dolové a průmyslové závody, J. D. Starck

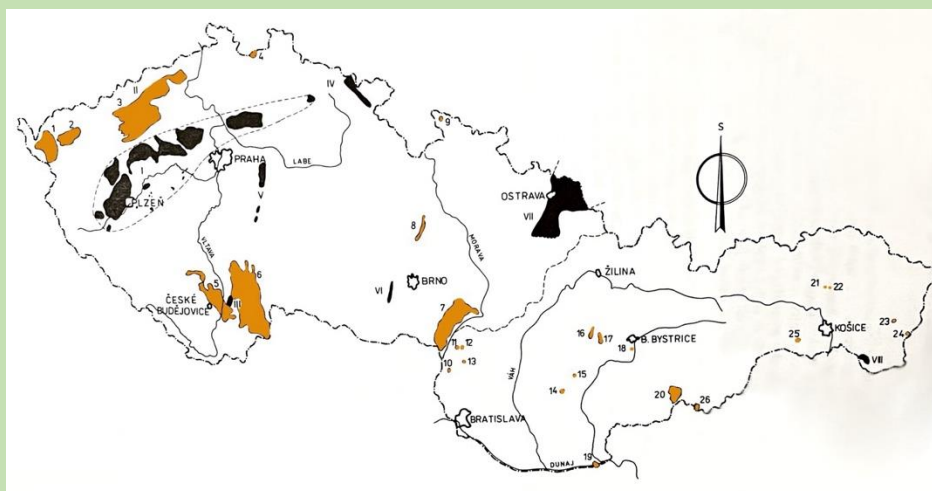
Tento text je jedním z výsledků projektu Vývoj těžby a obchodu s hnědým uhlím v českých zemích (Československu, České republice) od druhé poloviny 19. století do současnosti realizovaném na Národohospodářské fakultě Vysoké školy ekonomické v Praze.

Význam těžby hnědého uhlí v meziválečném Československu

Na území Československa se nacházela a dodnes nachází hojná ložiska jak černého, tak hnědého uhlí. Archeologické průzkumy potvrzují, že uhlí využívaly už pravěké populace žijící v těsné blízkosti těchto ložisek. O místním, zejména povrchovém dolování uhlí svědčí historické dokumenty a písemné prameny od počátku 15. století až do první poloviny 19. století.¹ Nicméně až do 18. století převládala na území Československa těžba rud drahých kovů, jako bylo zlato, stříbro, také cín a železo. Koncentrace na rudné hornictví významně přispěla k rozvoji báňských věd a technik. Od druhé poloviny 18. století se objevuje stále větší důraz na uhelné hornictví, které začalo hrát zásadnější roli ve scénáři průmyslové revoluce.

Na základě dostupných údajů lze konstatovat, že ložiska hnědého uhlí jsou na území českých zemí a Slovenska rozšířenější a geologicky diverzifikovanější než ložiska černého uhlí, což znázorňuje přiložená mapa. Toto rozšíření hnědého uhlí, jehož místa výskytu jsou znázorněna oranžově, ukazuje na jeho významnou roli v energetickém průmyslu země. Naopak ložiska černého uhlí, která jsou na mapě znázorněna černými plochami, jsou soustředěna převážně v oblasti Ostravy. Tento fakt potvrzuje, že Ostrava byla a dodnes zůstává hlavním centrem těžby černého uhlí.²

Obr. 1: Mapa uhelných ložisek na území Československa

Zdroj: Vlastní úprava z MAJER, Jiří. *Uhelné hornictví v ČSSR*. Ostrava: Profil, 1985. s. 18

¹ Viz MAJER, Jiří. *Uhelné hornictví v ČSSR*. Ostrava: Profil, 1985. s. 15.

² Dnes je jediným producentem černého uhlí v ČR společnost OKD provozující na ostravsku důl ČMS (dříve Důl československé mládeže).

Konkrétní názvy oblastí, které jsou v mapě označeny číselnými odkazy, poskytuje tabulka níže.

Tab. 1: Oblasti výskytu hnědého a černého uhlí na území českých zemí a Slovenska

Pánve černého uhlí vč. antracitu		Pánve hnědého uhlí vč. lignitu			
I	Oblast pánví středočeských	1	Pánev chebská	14	Beladice
II	Pánev brandovská	2	Pánev sokolovská	15	Obyce
III	Pánev českobudějovická	3	Pánev chomutovsko-	16	Novácká pánev
IV	Pánev dolnoslezská		mostecko-teplická	17	Handlovská pánev
V	Pánve u Vlašimi a Českého Brodu	4	Pánev žitavská u Hrádku nad	18	Pánev u Badína
VI	Pánev rosicko-oslavanská		Nisou	19	Štúrovo
VII	Pánev hornoslezská OKR a PTR	5	Pánev českobudějovická	20	Jihoslovenská uhelná
VIII	Pánev u Velké Trni	6	Pánev třeboňská		pánev modrokameňská
		7	Jihomoravská lignitová	21	Záhradne
		8	Pánev u Moravské Třebové	22	Čalovce
		9	Uhelná	23	Sejkov – Vyšné Nemecké
		10	Závod	24	Hnojné
		11	Gbely	25	Drieňovec
		12	Štefanov	26	Čakanovec
		13	Lakšárska Nová Ves		

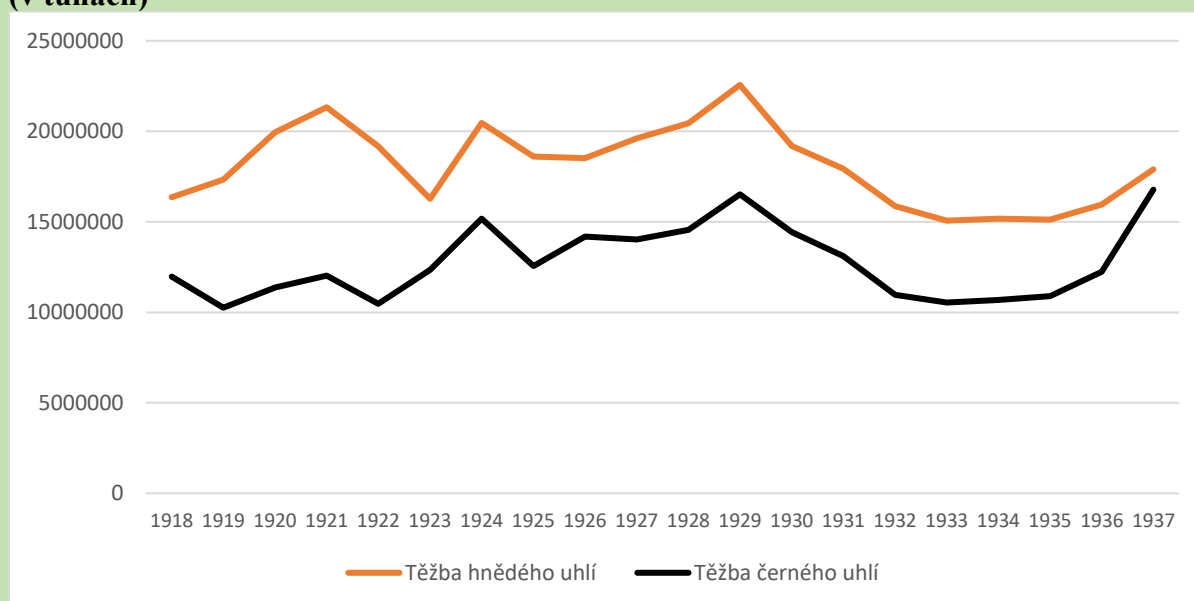
Zdroj: Vlastní úprava z MAJER, Jiří. *Uhelné hornictví v ČSSR*. Ostrava: Profil, 1985. s. 18.

K podstatnému rozvoji těžby uhlí začalo v českých zemích docházet od 50. let 19. století. Bohatá ložiska černého a hnědého uhlí se stala základním pilířem pro energii potřebnou pro dynamicky se rozvíjející průmysl. Na těchto základech byla vybudována řada významných železáren, strojireň a dalších továren, což přispělo k formování velkých průmyslových center. Díky těmto vývojovým trendům se české země proměnily v nejvíce industrializovanou oblast bývalé rakousko-uherské monarchie. Na Slovensku byla situace v oblasti hornictví a hutnictví odlišná. Těžba byla zaměřena primárně na drahé kovy, měď a železo, což od 20. let 18. století vedlo k zintenzivnění hledání uhlí jako zdroje paliva pro hutnickou výrobu. Tato snaha byla ale komplikována nízkou kvalitou známých ložisek či nevhodnými vlastnickými nebo právními poměry, které bránily jejich efektivnímu využití.

Graf níže poskytuje komparativní pohled na roční produkci hnědého a černého uhlí v Československu během meziválečného období. Z grafu zřetelně vyplývá, že těžba hnědého uhlí významně převyšovala těžbu černého uhlí během téměř celého sledovaného období. Tento

fakt je důkazem značného významu hnědouhelného sektoru pro československé hospodářství, který tak představoval klíčovou složku národní energetiky a průmyslové produkce. Vysoké objemy těžby hnědého uhlí nejenom poukazují na jeho významnou roli jako energetického zdroje, ale také zdůrazňují potenciál, který tento průmysl představoval pro zaměstnanost a regionální ekonomický rozvoj. Z dostupných dat je patrné, že vrcholné hodnoty těžby hnědého uhlí byly zaznamenány v letech 1921, 1924 a především v roce 1929, kdy bylo vytěženo přes 22,5 milionů tun. Na druhé straně, nejnižší produkce hnědého uhlí byla evidována v roce 1933, kdy klesla k 15 milionům tun. Podobný vývoj lze sledovat i u těžby černého uhlí, která dosáhla svého maxima v roce 1937 (16,7 milionů tun), což může signalizovat oživení průmyslu a vzrůstající poptávku v souvislosti s mezinárodním napětím. Minimální úrovně těžby černého uhlí byly zaznamenány krátce po založení republiky v roce 1919 (10 milionů tun) a dále během 30. let, což souvisí s obecnými ekonomickými poklesy a snížením průmyslové aktivity.³

Graf 1: Vývoj těžby hnědého a černého uhlí v Československu v meziválečném období (v tunách)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě *Statistická příručka republiky Československé*. Praha: Státní úřad statistický, 1932. s. 90. a MAJER, Jiří. *Uhelné hornictví v ČSSR*. Ostrava: Profil, 1985. s. 171

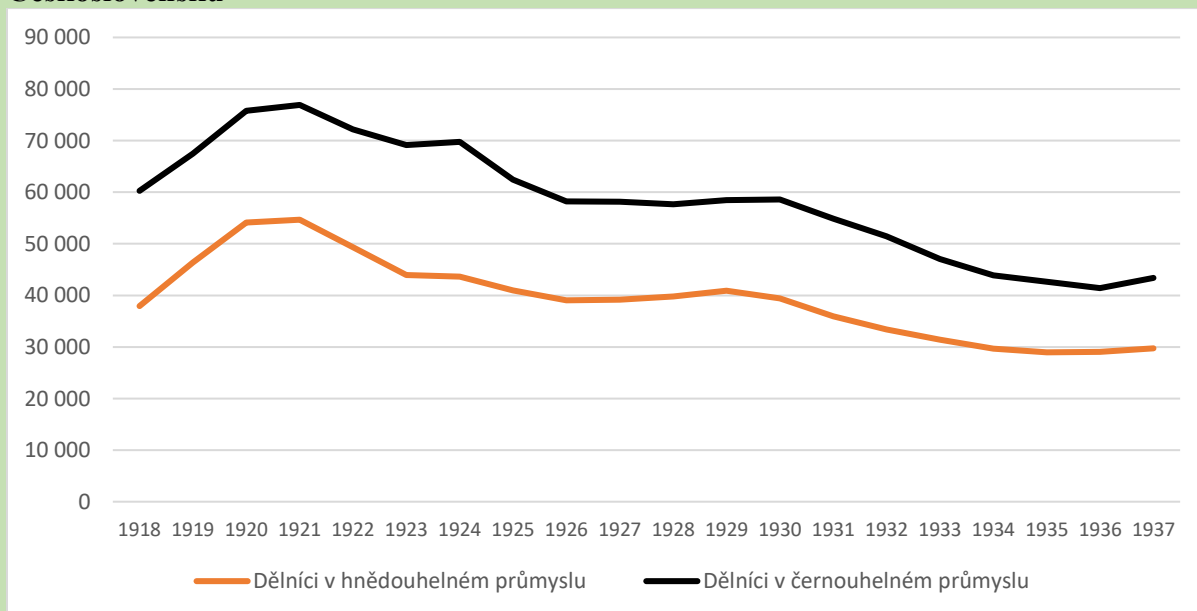
Pro uhelnou výrobu se ukázal být kritickým rok 1938, kdy ztráta pohraničních oblastí znamenala značné snížení těžební kapacity: 93,2 % produkce hnědého uhlí a 57 % produkce

³*Statistická příručka republiky Československé*. Praha: Státní úřad statistický, 1932. s. 90. a MAJER, Jiří. *Uhelné hornictví v ČSSR*. Ostrava: Profil, 1985. s. 171

černého uhlí bylo odepsáno. Rozdělení a odtržení postihlo průmyslové oblasti jako plzeňsko-radnická a žacléřsko-svatoňovická pánev a ostravsko-karvinský revír u černého uhlí. V oblasti hnědého uhlí přišlo Československo o severočeskou a falknovsko-loketskou pánev. Slovensko se muselo vzdát dolů v Piliši, ale doly v Handlové si udrželo. Tyto odebrané uhelné regiony byly Československu vráceny po druhé světové válce.⁴

Význam hnědouhelného průmyslu pro ekonomiku meziválečného Československa je patrný nejen ve výši produkce, ale také v počtech pracovníků v tomto sektoru. V počátečních letech existence republiky stoupal počet dělníků v uhelném průmyslu v důsledku obnovy produkce po válečných ztrátách. Do zaměstnání v dolech byli přijímáni i noví a nezpracovaní dělníci. Tento trend byl však pouze krátkodobý a už během odbytové krize v letech 1921 až 1923 došlo k výraznému propouštění v důsledku snižování produkce. Politika redukce pracovních sil se stala charakteristickým rysem celého meziválečného období. Vývoj počtu zaměstnanců v uhelných dolech v Československu v době mezi světovými válkami je znázorněn na grafu níže.

Graf 2: Vývoj zaměstnanosti v hnědouhelném a černouhelném průmyslu v meziválečném Československu

Zdroj: Vlastní zpracování za základě MAJER, Jiří. *Uhelné hornictví v ČSSR*. Ostrava: Profil, 1985. s. 171.

⁴ WEIRICH, Marko. *Staré a nové Československo: národohospodářský přehled bohatství a práce*. Praha: Odborné knihkupectví Ferd. Svoboda, 1938–1939. s. 174.

V hnědouhelných revírech bylo ještě v předválečném roce 1913 zaměstnáno průměrně 35 900 horníků, jejich maximálního počtu bylo dosaženo v roce 1921, kdy v dolech s hnědým uhlím pracovalo průměrně 54 671 horníků, od té doby jejich počet s mírnými výkyvy ve druhé polovině 20. let klesal až na své minimum v roce 1935, kdy se toto číslo propadlo na 28 956 osob.⁵ Obdobně se vyvíjel počet horníků v černouhelných revírech, kde bylo zaměstnanců o několik desítek tisíc více. I zde byla nejvyšší zaměstnanost v roce 1921, kdy v československých černouhelných dolech pracovalo průměrně 76 916 zaměstnanců, k propadu zaměstnanosti na minimum došlo v roce 1936, kdy zde pracovalo 41 403 osob.⁶ Tyto údaje jsou pro přehlednost uvedeny také v tabulce níže.

Tab. 2: Maximální a minimální průměrný počet horníků v meziválečném Československu v hnědouhelných a černouhelných dolech

Rok	Hnědouhelné doly	Černouhelné doly	Celkem
1913	35 900	62 000	97 900
Maximum – 1921	54 671	76 916	131 587
Minimum – 1935/1936	28 956	41 403	70 359

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z MAJER, Jiří, ed. *Uhelné hornictví v ČSSR*. Ostrava: Profil, 1985. s. 171.

První sčítání československého lidu v roce 1921 ukázalo, že z 6 514 644 ekonomicky aktivních obyvatel bylo v průmyslových a živnostenských odvětvích zaměstnáno 2 212 102 osob. Hornický sektor, který v téže době zaměstnával 131 587 lidí, představoval zásadní složku průmyslové pracovní síly, což je 5,95 % z celkového počtu průmyslových zaměstnanců.⁷ Tato proporce podtrhuje strategický význam hornictví pro průmyslovou výrobu.

O významu československého hnědouhelného průmyslu svědčí také jeho podstatný podíl na evropské produkci, kdy v roce 1929 dosáhl více než 10 % celkové těžby v Evropě, a téměř 10 % na globální úrovni.⁸ Tato čísla reflektují nejen silnou průmyslovou pozici Československa v oblasti těžby hnědého uhlí, ale i významnou roli, kterou hnědé uhlí zaujímal v energetickém mixu země.

⁵ MAJER, Jiří, ed. *Uhelné hornictví v ČSSR*. s. 171.

⁶ LYSENKO, Dimitrij, ed. a RADA, Svatopluk, ed. *Hornická ročenka Československých dolů, národních podniků 1947*. Praha: Československé doly, národní podnik-generální ředitelství, 1947. s. 20–21.

⁷ *Statistická příručka republiky Československé*. Praha: Státní úřad statistický, 1932. s. 13

⁸ PRŮCHA, Václav a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2004. s. 164.

Nejvýznamnější lokality těžby hnědého uhlí

V období mezi světovými válkami se jako centrum hnědouhelného průmyslu v Československu vyznačovala severočeská oblast. Zde byla soustředěna hlavní ložiska hnědého uhlí, další menší naleziště byla rozeseta po celé republice, jak znázorňuje mapa výše. Kromě severozápadu Čech se hnědé uhlí těžilo v jihomoravském revíru a na Slovensku především u Handlové.

Nejvýznamnější byla chomutovsko-mostecko-teplická pánev, kterou charakterizovala široká škála uhlí s výhřevností od 3 000 do 6 000 kcal/kg, což stojí v kontrastu s černým uhlím, jehož výhřevnost může dosáhnout až 7 500 kcal/kg. Tato pánev, na které se rozkládal **Severočeský hnědouhelný revír**, zahrnující města jako Most, Chomutov, Teplice, Bílina a Litvínov, představovala nejen nejvýznamnější centrum těžby hnědého uhlí, ale také oblast, kde bylo legislativní úsilí zaměřeno na regulaci těžby a zajištění bezpečných pracovních podmínek. Druhou důležitou oblastí byla falknovsko (sokolovsko)-loketsko-karlovarská pánev, známá jako sokolovská nebo karlovarská hnědouhelná pánev, která se rozprostírala kolem měst Cheb, Sokolov, Loket a Karlovy Vary, nabízela uhlí s výhřevností okolo 4 000 kcal/kg, ideální zejména pro produkci briket.⁹ V této oblasti se nacházel **Chebsko-falknovsko-loketsko-karlovarský revír** nebo též **Sokolovský revír**. Tyto pánve a k nim přidružené revíry nejenže utvářely ekonomickou krajinu severozápadu republiky, ale byly i předmětem značné legislativní pozornosti, jež směřovala k regulaci těžby a zajištění bezpečných pracovních podmínek.

Tabulka níže reprezentuje rozdělení počtu závodů, objem roční těžby a průměrný počet zaměstnanců v jednotlivých hnědouhelných revírech v Československu v roce 1929. Ze zobrazených dat je zřejmé, že největší těžba i počet zaměstnanců se soustřeďovaly v Severočeském revíru, který také představoval výraznou převahu jak v počtu závodů (116), tak v objemu těžby (17 400 919 tun) a počtu zaměstnanců (31 292). Sokolovský (Chebsko-falknovsko-loketsko-karlovarský) revír se s 58 závody, těžbou přesahující 4 miliony tun a s více než 6 tisíci zaměstnanci řadil na druhé místo. Ostatní hnědouhelné doly na území Čech, Moravy a Slezska a hnědouhelné doly na Slovensku vykazují podstatně nižší čísla v každé kategorii.

⁹ WEIRICH, Marko. *Staré a nové Československo: národohospodářský přehled bohatství a práce*. Praha: Odborné knihupectví Ferd. Svoboda, 1938-1939. s 172.

Tab. 3: Počet závodů, těžba a průměrný počet dělníků v jednotlivých hnědouhelných revírech v Československu v roce 1929

Oblast	Počet závodů	Těžba v tunách	Počet dělníků
Severočeský revír	116	17 400 919	31 292
Sokolovský revír (Chebsko-falknovsko-loketsko-karlovarský)	58	4 260 039	6 334
Jihomoravský revír	9	225 186	716
Ostatní hnědouhelné doly na území Čech, Moravy a Slezska	3	88 486	125
Hnědouhelné doly na Slovensku	6	586 166	2 456

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z Národní archiv v Praze, Svaz majitelů dolů, 1919–1940, inv. č. 99, karton č. 71. Vyjádření SMD o uhelném průmyslu. Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé, roč. XI., č. 121-127. A MAJER, Jiří, ed. *Uhelné hornictví v ČSSR*. s. 172.

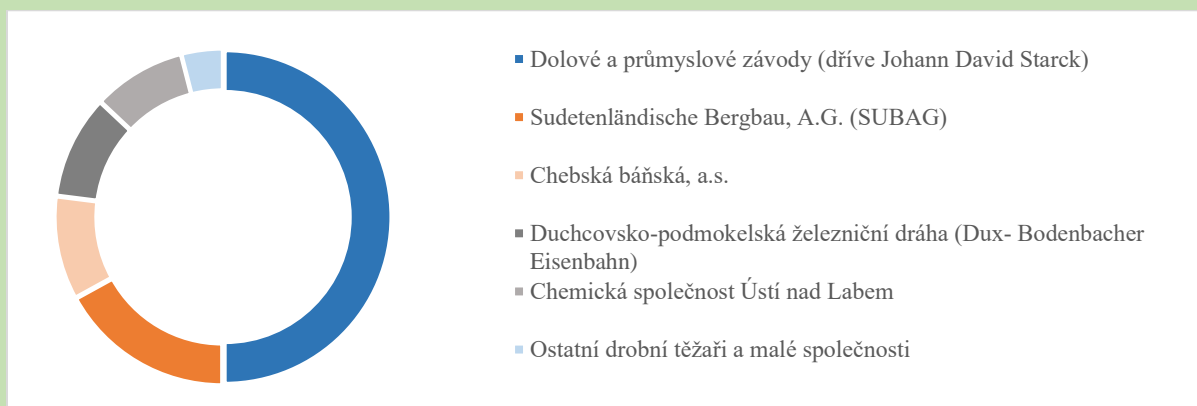
K rozšíření těžby hnědého uhlí v Severočeském hnědouhelném revíru došlo ve druhé polovině 19. století s rozkvětem železniční sítě. Tento růst podnítil spojování menších těžařských podniků do větších důlních celků, což umožňovalo efektivnější využívání finančních zdrojů a urychlení nezbytných investic pro expanzi a hospodárnější těžbu uhlí. V roce 1871 vznikly společnosti jako Mostecká společnost pro dobývání uhlí a Duchcovsko-podmokelská železniční dráha, která se později transformovala na akciovou společnost. Krátce na to byly zřízeny Císařsko-královské státní hnědouhelné doly v Mostě, přebírající majetek předchozích důlních společností. Konec 19. století přinesl další konsolidaci se založením Těžařstva lomských uhelných dolů, a. s. a Severočeské společnosti uhelných dolů, která se později stala Severočeskými uhelnými doly, a. s. Těsně před druhou světovou válkou se majetek v této hnědouhelné oblasti dělil mezi 35 samostatných těžařských společností, které se výrazně lišily svou velikostí a počtem spravovaných důlních závodů, jejichž počet se pohyboval od jednoho do šestnácti.¹⁰

Stejně jako v Severočeském hnědouhelném revíru, byl i na Sokolovsku rozvoj těžby hnědého uhlí úzce spjat s vybudováním železniční tratě. Buštěhradská dráha, která vedla přes

¹⁰ VALÁŠEK, Václav a CHYTKA, Lubomír. *Velká kronika o hnědém uhlí: minulost, současnost a budoucnost těžby hnědého uhlí v severozápadních Čechách*. Plzeň: G2 studio, 2009. s. 44.

Chomutov do Chebu, byla dokončena v roce 1871. Tento infrastrukturní růst napomohl k zakládání těžebních podniků a posléze k formování kapitálově silných společností, které se specializovaly na uhlí. V časovém rozmezí od roku 1860 do roku 1944 lze v sokolovské hnědouhelné pánvi pozorovat vznik a zánik až šedesáti důlních společností. Ke konci druhé světové války hrály klíčovou roli v těžbě uhlí v tomto revíru následující společnosti: Dolové a průmyslové závody (dříve Johann David Starck) s padesátiprocentním podílem na těžbě, Sudetenländische Bergbau, A.G. (SUBAG) se sedmnáctiprocentním podílem, Chebská báňská, a. s. s desetiprocentním podílem, Duchcovsko-podmokelská železniční dráha (Dux-Bodenbacher Eisenbahn) s desetiprocentním podílem, Chemická společnost Ústí nad Labem s devítiprocentním podílem a ostatní drobní těžaři a malé společnosti, které dohromady tvořily čtyřprocentní podíl na těžbě v této oblasti.¹¹ Pro lepší přehlednost a vizualizaci podílů jednotlivých společností na těžbě hnědého uhlí v Sokolovském revíru ke konci druhé světové války jsou údaje znázorněny v grafu níže.

Graf 3: Podíl společností na těžbě uhlí v Sokolovském (Chebsko-falknovsko-loketsko-karlovarském) hnědouhelném revíru v roce 1944

Zdroj: Vlastní zpracování na základě VALÁŠEK, Václav a CHYTKA, Lubomír. *Velká kronika o hnědém uhlí: minulost, současnost a budoucnost těžby hnědého uhlí v severozápadních Čechách*. Plzeň: G2 studio, 2009. s. 48.

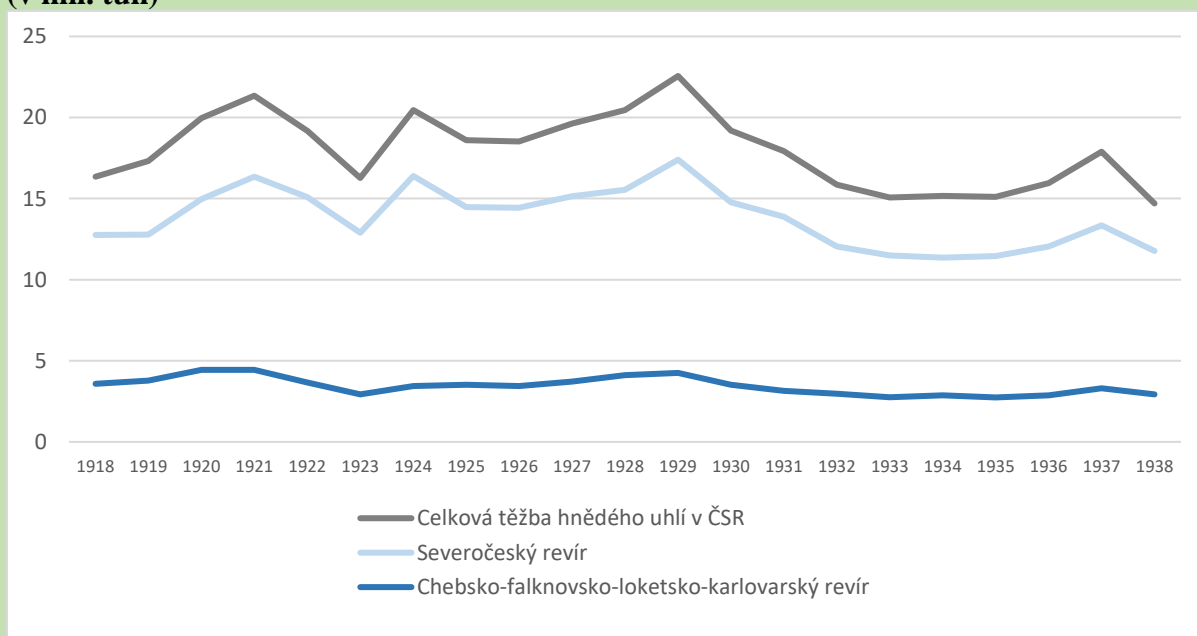
Jak je patrné z příloženého grafu, byla společnost Dolové a průmyslové závody (dříve Johan David Starck) významným subjektem v těžbě hnědého uhlí v Chebsko-falknovsko-loketsko-karlovarském hnědouhelném revíru. S dominantním 50% podílem na těžbě tohoto energetického zdroje přispěla společnost k energetické nezávislosti a průmyslovému rozvoji

¹¹ VALÁŠEK, Václav a CHYTKA, Lubomír. *Velká kronika o hnědém uhlí: minulost, současnost a budoucnost těžby hnědého uhlí v severozápadních Čechách*. Plzeň: G2 studio, 2009. s. 48.

regionu. I vzhledem k tomuto faktu bude role společnosti podrobně zkoumána v dalších odstavcích tohoto článku.

Jak lze vyčíst z následujícího grafu, obě výše zmíněné hnědouhelné oblasti zastávaly klíčovou roli v produkci hnědého uhlí v rámci republiky, což podtrhuje jejich význam pro národní průmysl. Mezi lety 1918 až 1938 představovala těžba hnědého uhlí v Československu významnou složku hospodářství. V poválečném roce 1919 dosáhla jeho celková produkce 17,3 milionů tun, přičemž v Severočeském hnědouhelném revíru bylo vytěženo 12,7 milionů tun a v Chebsko-falknovsko-loketsko-karlovarském revíru 3,7 miliony tun. Svého vrcholu dosáhla těžba hnědého uhlí v meziválečném období v roce 1929, kdy překonala hranici 22,5 milionů tun. Severočeský hnědouhelný revír se na tomto objemu podílel svými 17,4 miliony tun uhlí a v Chebsko-falknovsko-loketsko-karlovarském revíru se v tom roce vytěžily 4,2 miliony tun. Do první poloviny 30. let objem těžby hnědého uhlí klesal, svého minima těžba dosáhla v roce 1933, kdy v Severočeském hnědouhelném revíru bylo vytěženo 11,5 milionů tun a v Chebsko-falknovsko-loketsko-karlovarském revíru 2,8 miliony tun. Ve druhé polovině 30. let těžba hnědého uhlí rostla až do roku 1937.¹²

Graf 4: Vývoj těžby hnědého uhlí v Československu (1918-1938) ve vybraných oblastech (v mil. tun)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze *Statistická příručka republiky Československé*. Praha: Státní úřad statistický, 1932. s. 90. A MAJER, Jiří. *Uhelné hornictví v ČSSR*. Ostrava: Profil, 1985. s. 171. A SULDOVSKÝ, Josef. *Kronika hornictví zemí Koruny české*. Ústí nad Labem: CDL Design, 2006. s. 270–300.

¹² SULDOVSKÝ, Josef. *Kronika hornictví zemí Koruny české*. Ústí nad Labem: CDL Design, 2006. s. 270–300.

Na základě výše poskytnutých dat můžeme konstatovat, že se těžba hnědého uhlí ukázala jako důležitý pilíř národního hospodářství v meziválečném Československu. Hnědé uhlí, s největšími ložisky soustředěnými v severočeské oblasti, hrálo klíčovou roli v energetickém sektoru a bylo fundamentálním zdrojem pro rozvoj průmyslových kapacit země. Společnost Dolové a průmyslové závody, nástupce dřívějšího podnikání J. D. Starcka, představovala významného hráče v této sféře, což je patrné z jejího dominantního podílu na těžbě v Sokolovském revíru.

Historie společnosti Dolové a průmyslové závody (dříve J. D. Starck)

V průběhu 18. a 19. století, v době průmyslové revoluce, došlo na území Čech k intenzivnímu hospodářskému rozvoji. Jednou z klíčových postav, které formovaly ekonomickou krajinu západních Čech, byl Jan David Starck (1770–1841). Jeho jméno je neodmyslitelně spjato s rozkvětem chemického průmyslu v této oblasti, kde se loketský a plzeňský kraj staly centry inovace a produkce.

Starckova rodinná firma, založena na přelomu 18. a 19. století, byla původně kooperativou, kterou zformoval společně se svým otcem Josefem Karlem Starckem. Vedle textilní výroby se firma zaměřila na chemický průmysl, konkrétně výrobu kyseliny sírové potřebné pro bělení textilií. S rostoucí potřebou surovin začal Jan David Starck akumulovat minerální závody a hutě, zejména na Sokolovsku a Plzeňsku, kde uhlí z těchto oblastí našlo své uplatnění jako palivo. Tato strategie vedla k vytvoření silného průmyslového komplexu, zahrnující chemickou výrobu, těžbu uhlí a obchod s tímto strategickým zdrojem.

V roce 1884 byla po reorganizaci původní rodinné firmy založena společnost, oficiálně registrována pod názvem „**Montan – und Industrialwerke, vormals Joh. Dav. Starck, Unterreichenau bei Falkenau an der Eger**“, v překladu Dolové a průmyslové závody, dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov u Sokolova (dříve Falknova nad Ohří). Reorganizace byla iniciována po smrti Jana Antonína Starcka, syna zakladatele společnosti Jana Davida Starcka, který odkázal veškerý majetek nově formované společnosti. Od své předchůdkyně se nová organizace odlišovala zavedením otevřeného obchodního a akciového modelu, přístupným novým investorům. Tento strategický posun reflektuje i změna názvu, který se po vzniku Československa v roce 1919 zkrátil na Dolové a průmyslové závody. Prvním generálním

ředitelem společnosti byl zvolen Antonín Schobloch, univerzální dědic a vykonavatel poslední vůle Jana Antonína Starcka.

Zásadním milníkem nové společnosti se stala ustanovující valná hromada konaná 26. srpna 1885, kde byly ratifikovány první stanovy a zvolena výkonná struktura. Podle §6 stanov bylo hlavním úkolem firmy maximalizovat potenciál dědictví po J. D. Starckovi a jeho synu Janu Antonínu. To zahrnovalo získávání nových kutisek a rozvoj těžební a výrobní kapacity, stejně jako založení nových továren a dopravních infrastruktur pro podporu těchto činností. Společnost se stala dědicem významného průmyslového a těžebního portfolia v regionech Sokolovska a Plzeňska a nabyla řady kutacích práv na Plzeňsku, Sokolovsku, ve středních Čechách, a také se stala vlastníkem kuxů dalších těžářstev. Stručný seznam majetku společnosti Dolové a průmyslové závody rozdělený podle regionů v době jejího vzniku poskytuje tabulka níže.

Tab. 4: Přehled majetku firmy Dolové a průmyslové závody v roce 1885

LOKALITA	MAJETEK
Plzeňsko	Chemické a minerální závody v Kaznějově, Břasích, Čivčicích, Hromnicích, Draženi, Přivětíciích, Kokořově, Alžbětině Údolí, Býkově a Roubíčcích Sklárny v Břasích Uhelné doly v Jalovčíně, Vejvanově, Třemošné a Svatém kříži Olověný důl v Plané Kutací práva
Sokolovsko	Uhelné doly a minerální závody v Dolním Rychnově, Svatavě-Davidově, Starém Sedle (Svatá Trojice), Habartově (Svatý Petr a Pavel), v osadách Úžlabí a Na Rovince u Habartova, v Mírově u Chodova (Svatý Antonín Paduánský), Lipnici (Svatý Jan Nepomucký a Svatá Trojice) Sklárny v Dolním Rychnově a Svatavě-Davidově Kutací práva
Střední Čechy	Kutací práva
Jiné	Kuxy dalších těžářstev, pozemky

Zdroj: Vlastní zpracování z GROSS, Alexandr; BERAN, Petr. (1797) 1885–1946 (1955). *Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov*. In: Sokolovská uhelná, právní nástupce, a. s., archiv, Sokolov. Místo: Státní oblastní archiv v Plzni. Dostupné v PDF: https://www.inventare.cz/pdf/soap-pn/soap-pn_ap0797_11306_dpz-starck-dolni-rychnov-1.pdf.

Majetkové portfolio společnosti v oblasti důlního průmyslu bylo postupně rozšiřováno akvizicemi přilehlých pozemků, těžebních práv, polí a podílů v jiných těžářských podnicích.

Tyto akvizice byly často provázeny zakládáním nových dolů a budováním potřebné infrastruktury. Přesto plzeňské doly na kamenné uhlí nikdy nedosáhly takového významu jako provozy v sokolovské oblasti. S počátkem 20. století se začala ukazovat jejich stále se zmenšující produkce a pozastavování činností. Naopak v sokolovských hnědouhelných dolech dosahovala těžba v roce založení společnosti 303 086 tun uhlí a následné rozsáhlé a kapitálově náročné investice na přelomu století vedly ke zvýšení těžby na 452 160 tun, což představovalo více než 50% nárůst. V roce 1906 pak těžba vzrostla na více než dvojnásobek původního objemu. Vrchol produkční kapacity sokolovských dolů byl dosažen během války v roce 1916 s celkovým výstupem 875 354,1 tuny.¹³ Tohoto objemu těžby nebylo během meziválečného období znovu dosaženo.

Po prvotním vzestupu a rozvoji společnosti Dolové a průmyslové závody, který byl úzce spojen s rodinou Starcků, došlo po roce 1918 k zásadní změně ve vlastnické struktuře. Tuto dobu charakterizuje vzestup rodiny Petschků, pražských průmyslníků a bankéřů, kteří se prostřednictvím většinového vlastnictví akcií společnosti stali jejími novými majiteli a definovali další směřování společnosti. Petschkové, využívající poválečné ekonomické turbulence, převedli pod svůj vliv nejen odbyt uhlí, ale i celkovou strategii společnosti, včetně založení průmyslových oddělení v Praze a Kaznějově, což umožnilo významné rozšíření výrobních a obchodních aktivit. Rozvoj společnosti pod jejich vedením zahrnoval inovace v chemické výrobě, sklářství a energetice, což vedlo ke zvýšení akciového kapitálu a zavedení nových výrobních metod. Avšak politické a hospodářské nestability 30. let 20. století předznamenaly další proměny ve společnosti. V roce 1938, v reakci na rostoucí hrozbu nacistického Německa, Petschkové, jakožto osoby židovského původu, přistoupili k likvidaci svého majetku v Československu. Ještě před Mnichovskou dohodou došlo k prodeji významné části akcií společnosti do Anglie, což vyvolalo obavy a napětí na mezinárodní scéně a stalo se terčem nacistické kritiky. V roce 1940 byla společnost označena za majetek nepřátelské strany a byla včleněna do Sudetoněmeckého uhelného syndikátu. Existence společnosti Dolové a průmyslové závody byla ukončena v roce 1945, kdy v důsledku prezidentského

---

¹³ GROSS, Alexandr; BERAN, Petr. (1797) 1885–1946 (1955). *Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov*. In: Sokolovská uhelná, právní nástupce, a. s., archiv, Sokolov. Místo: Státní oblastní archiv v Plzni. Dostupné v PDF: https://www.inventare.cz/pdf/soap-pn/soap-pn_ap0797_11306_dpz-starck-dolni-rychnov-1.pdf.

dekretu č. 100/1945 Sb. z. a n. došlo ke znárodnění důlních podniků. Tímto krokem se stala součástí Československých dolů, n. p. v Praze.¹⁴

Ekonomická role společnosti

Vedle těžby hnědého a částečně i černého uhlí se společnost angažovala také v produkci skla a chemikálií v Dolním Rychnově, vlastnila chemické továrny produkující síru, kyselinu sírovou, superfosfáty a další chemikálie. V Břasech u Plzně patřily společnosti závody na výrobu keramiky. Klíčovou infrastrukturní investicí představovala elektrárna v Dolním Rychnově, zprovozněná v roce 1913 a modernizovaná v roce 1922, která nejenže zásobovala elektřinou okolní obce, ale rovněž zvyšovala energetickou soběstačnost podniku a přispívala k jeho ekonomické nezávislosti.¹⁵

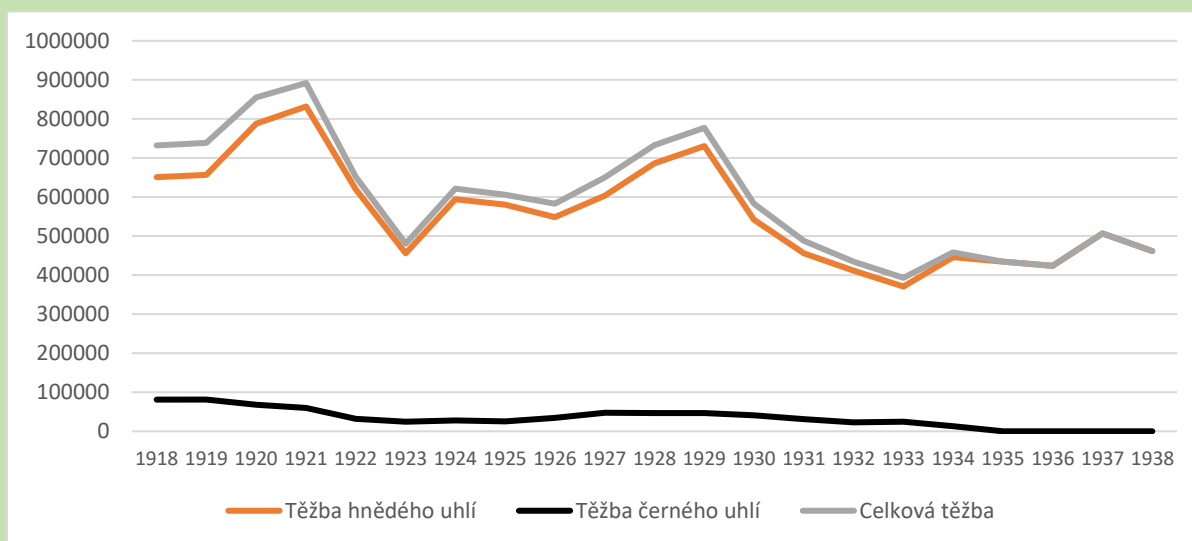
Analýza vývoje těžby zaznamenaná v příloženém grafu níže, demonstruje, že hnědé uhlí, jehož produkce je znázorněna oranžovou křivkou, tvořilo hlavní složku produkční činnosti společnosti, s fluktuacemi reflektujícími ekonomické vzorce daného období. Vrchol produkce byl zaznamenan v roce 1921, kdy celkový objem těžby dosáhl 891 810 tun, z čehož 831 643 tun připadalo na hnědé uhlí a 60 167 tun na uhlí černé. Pronikavý pokles produkce hnědého uhlí, zaznamenaný v letech 1921 a 1930, odrazuje negativní dopady ekonomické krize. Tento pokles byl na začátku 20. let ještě zesílen dopadem hornických stávek. Oproti tomu těžba černého uhlí, prezentovaná černou křivkou v grafu, představovala pouze malou část ekonomických aktivit firmy. Těžební operace v této oblasti byly charakterizovány postupným poklesem, což nakonec vedlo ke strategickému usnesení společnosti ukončit těžební činnost černého uhlí v roce 1934.¹⁶

¹⁴ *Dolové a průmyslové závody akc. spol., dříve Jan Dav. Starck v Dolním Rychnově, část průmyslové závody, II.* (1769) 1885-1946 (1954). Inventář II, SOA Plzeň. Dostupné online: https://www.inventare.cz/ipimage/240796000/soap-pn_ap0796_11306_starck-dolove-zavody-dolni-rychnov-ii_0010.

¹⁵ *Compass Finanzielles Jahrbuch. Wien: Compassverlag, 1924-1934.*

¹⁶ Státní oblastní archiv v Plzni, Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov, I. (1797) 1885–1946 (1955), inv. č. 37, karton č. 8, Výroční zprávy společnosti (1918–1938).

Graf 5: Statistika těžby hnědého a černého uhlí společnosti Dolové a průmyslové závody v meziválečném období (v tunách)

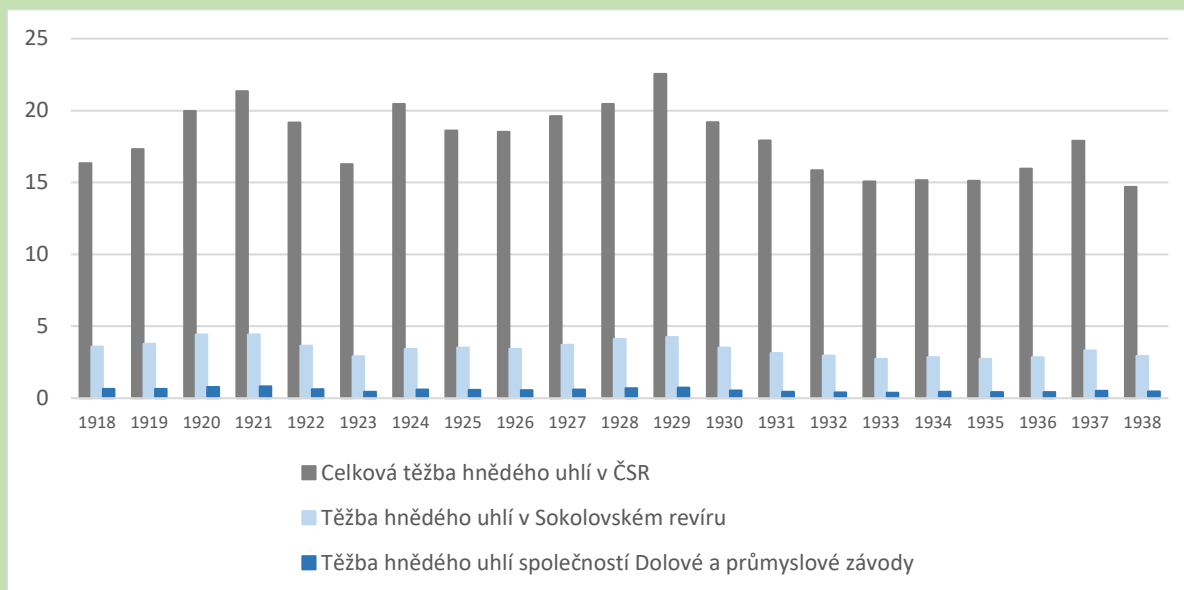

Zdroj: Vlastní zpracování na základě SOA v Plzni, Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov, I. (1797) 1885–1946 (1955), inv. č. 37, karton č. 8, Výroční zprávy společnosti (1918–1938).

Další příložený graf ilustruje podíl společnosti Dolové a průmyslové závody na celkové těžbě uhlí v Československu a specificky v Sokolovském revíru, kde společnost primárně působila, v letech 1918 až 1938. Těžba společnosti vykazuje relativní stabilitu ve srovnání s celostátní produkcí, nicméně ani ona se nevyhnula vlivu hospodářských turbulencí z počátku 20. let. Produkce firmy však neodráží přesně stejný trend jako produkce na úrovni celé republiky, kde byl vrchol zaznamenán v roce 1929 s těžbou 22,56 milionu tun hnědého uhlí. Naproti tomu v Sokolovském revíru byly nejvyšší hodnoty těžby zaznamenány v letech 1920 a 1921, kdy každý rok dosáhla těžba 4,44 milionu tun. Co se týče námi sledované společnosti, největší množství hnědého uhlí bylo vytěženo v roce 1921, a to 0,83 milionu tun, což tvořilo přibližně 3,9 % z celostátní a 18,7 % z regionální těžby hnědého uhlí v daném roce.¹⁷

¹⁷ SOA v Plzni, Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov, I. (1797) 1885–1946 (1955), inv. č. 37, karton č. 8, Výroční zprávy společnosti (1918–1938).

Graf 6: Podíl společnosti Dolové a průmyslové závody na celkové těžbě hnědého uhlí v Československu a v Sokolovském revíru mezi lety 1918 a 1938 (v mil. tun)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě SOA v Plzni, Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov, I. (1797) 1885–1946 (1955), inv. č. 37, karton č. 8, Výroční zprávy společnosti (1918–1938). A Statistická příručka republiky Československé. Praha: Státní úřad statistický, 1932. s. 90. A MAJER, Jiří. *Uhelné hornictví v ČSSR*. Ostrava: Profil, 1985. s. 171.

V meziválečném období se společnost Dolové a průmyslové závody výrazně angažovala v investičních aktivitách, které se projevovaly nejen v akvizici důlních komplexů a průmyslových areálů, ale také v rozvoji a modernizaci existujících provozoven. Krátce po skončení první světové války došlo k rozšíření podnikání společnosti o průmyslový areál v Lešanech a následně byly realizovány investice do modernizace důlního zařízení, což ilustruje případ dolu Nová Anežka, kam byla v roce 1922 integrována nová parní čerpadla doplňující již existující elektrické instalace. V roce 1919 započala společnost s výstavbou velkého lomu Medard, kde byla postavena řetězová vozíková lanovka a nová třídírna. V Dolním Rychnově byla v první polovině 20. let modernizována elektrárna a následně, v roce 1926, byly v místních dolech instalovány drtiče uhlí v reakci na zvýšený tržní zájem o drobné uhlí.¹⁸ Součástí investičního plánu byl i rozvoj dělnických kolonií v okolí Dolního Rychnova, zejména kolem sklárny a dolu Nová Anežka ve Svatavě. Na Plzeňsku byly investice omezené především na chemické závody, s ohledem na postupné ukončení těžební činnosti v této oblasti. V roce 1934

¹⁸ GROSS, Alexandr; BERAN, Petr. (1797) 1885–1946 (1955). *Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov*. In: Sokolovská uhelná, právní nástupce, a. s., archiv, Sokolov. Místo: Státní oblastní archiv v Plzni. Dostupné v PDF: https://www.inventare.cz/pdf/soap-pn/soap-pn_ap0797_11306_dpz-starck-dolni-rychnov-1.pdf.

společnost ukončila činnost posledního kamenouhelného dolu v Břasích, důl Liewald, který již od roku 1922 fungoval pouze s omezenou kapacitou a často přerušovaným provozem. Zároveň byla v roce 1921 z ekonomických důvodů ukončena provozovna sklárny v Břasích. Po těchto změnách zůstaly na Plzeňsku pouze chemické továrny v Kaznějově a Břasích, zatímco hlavní těžební a sklářský průmysl se soustředil na Sokolovsko. V oblasti infrastruktury byly provedeny investice do železniční sítě ve 20. letech, které zefektivnily dopravu uhlí a podpořily těžební operace. V roce 1921 společnost přispěla k výstavbě společného podniku pro zpracování kostí se sousedními institucemi, což ukazuje na její diverzifikaci a snahu o vytváření synergických vztahů s dalšími průmyslovými subjekty. Údaje o investičních činnostech společnosti jasně demonstrují, že ani navzdory ekonomickým výkyvům na začátku 20. a 30. let neupustila společnost od investic směřujících ke zlepšení svých operací. Dalšími příklady může být sklárna v Dolním Rychnově, kde došlo k přechodu na strojovou výrobu skla, a také postupná elektrifikace dolů, která přispěla ke zvýšení produktivity a bezpečnosti pracovních procesů.¹⁹

Během sledovaného období byla ekonomická situace společnosti charakterizována převážně ziskovým hospodařením, přičemž ztráty byly evidovány pouze ve vybraných letech – konkrétně v roce 1922 a poté v letech 1934 až 1936, což koresponduje s obdobím hospodářské krize a jejími následky. V těchto letech čelila firma ekonomickým výzvám, které však byly řešeny prostřednictvím stabilizačních opatření, jak naznačují záznamy o využití fondu pro stabilizaci a pokrytí ztrát. Tento fond, zřízený firmou, sloužil jako finanční nástroj pro zvládnutí období, kdy operativní náklady a investice převyšovaly příjmy. Dividendová politika v prvních poválečných letech odrazovala stabilitu společnosti, s dividendami vyplácenými akcionářům ve výši deset až dvacet korun na akcii. V roce 1924 byla provedena kapitálová injekce ve výši 24 milionů korun schválená vládou.²⁰ Ta představovala důkaz důvěry ve finanční zdraví a perspektivy podniku. Vládní schválení takovéto investice může také naznačovat uznání významu společnosti pro národní ekonomiku a její přispění k průmyslovému a ekonomickému rozvoji země.

Vůči svým zaměstnancům ukazovala společnost sociální odpovědnost i během ekonomicky náročných dob, což je patrné například z výstavby dělnických kolonií, které poskytovaly dělníkům a jejich rodinám důstojné bydlení. I při výzvách, kterým republika čelila

¹⁹ SOA v Plzni, Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov, I. (1797) 1885–1946 (1955), inv. č. 37, karton č. 8, Výroční zprávy společnosti (1918–1938).

²⁰ Tamtéž.

krátce po svém založení, jako byla pandemie španělské chřipky, odchod válečných zajatců, redukce pracovní doby, a později během hospodářské krize, se společnost snažila udržet pracovní místa a vyhnout se masovému propuštění. Využívala k tomu úpravy pracovních procesů, jako byla reorganizace vrtů a šachtových prací, což ilustruje snahu udržet dělníky zaměstnané a minimalizovat dopad ekonomických otřesů na jejich životní úroveň. V roce 1921 byla společností vyčleněna částka 54 tisíc korun na splnění zákonných nároků pracovníků na účast na zisku, což bylo v souladu se zákonem č. 143/1920 Sb. z. a n. ze dne 25. února 1920. Společnost Dolové a průmyslové závody měla také prioritní zájem o ochranu zdraví svých zaměstnanců, v dolech tak zaváděla nové metody těžby, které zvyšovaly bezpečnost a efektivitu práce. V roce 1937 přispěla firma částkou 3 miliony korun do „Zuschussinstitut für Industrieangestellte“, což byla instituce podporující průmyslové zaměstnance.²¹ Tento příspěvek signalizuje, že společnost byla ochotná investovat do sociálního zabezpečení svých zaměstnanců nad rámec zákonných povinností.

Na začátku 20. let se společnost musela vypořádat s mnoha výzvami, které testovaly její strategickou pružnost a adaptabilitu. V roce 1921 došlo k průvalu tekutých písků na dole Nová Anežka, což znamenalo značné komplikace pro těžební operace. Tento incident, společně s hornickými stávkami v letech 1921 až 1923, výrazně ovlivnil celkovou produkci společnosti v poválečných letech. Činnost některých dolů byla zastavena také v souvislosti s povodněmi po regulaci řeky Ohře. Opravy vodních zařízení si vyžádaly investice ve výši 294 643,54 Kč, které společnost řešila úvěrem.²² Výzvy se stupňovaly ztrátou německých trhů, které byly klíčovým exportním cílem pro plzeňské kamenouhelné a sokolovské lomové uhlí. Mezi lety 1921 a 1923 se společnost potýkala také s průmyslovou a stavební krizí. Tato situace, spolu s deflační politikou vlády, ovlivnila poptávku po produktech firmy, včetně tabulkového skla a chemických výrobků. Společnost se tímto ocitla ve složité situaci, kdy musela čelit přebytečné pracovní síle a byla nucena přistoupit k omezení počtu pracovních směn na 500 denně, aby se vyrovnala s omezením v těžbě uhlí.²³ Inflace a stoupající ceny materiálu, mezinárodní obchodní bariéry a logistické problémy, zčásti vyplývající z uzavření hranic, způsobily narušení výrobních kapacit a zvýšení nákladů na energie. Problémy s dopravní infrastrukturou navíc omezovaly schopnost firmy efektivně distribuovat své produkty, což mělo negativní dopad na

---

²¹ SOA v Plzni, Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov, I. (1797) 1885–1946 (1955), inv. č. 37, karton č. 8, Výroční zprávy společnosti (1918–1938).

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž.

prodej a příjmy. Navzdory těmto výzvám však společnost dokázala udržet vysoké exportní ceny pro své tabulkové sklo, což naznačuje, že některé části podnikání byly schopny úspěšně čelit vnějším výzvám. V roce 1924 se společnosti podařilo dosáhnout zotavení, když zaznamenala zvýšení produkce a prodeje hnědého uhlí.²⁴

Mezi lety 1927 a 1929 se zformoval koncern Dolových a průmyslových závodů prostřednictvím faktického ovládnutí řady menších podniků na území Sokolovska, které však zůstaly formálně, správně a do jisté míry i hospodářsky samostatné až do let 1939–1941. Byly to především Kynšperské uhelné doly a briketárny, Bodenské uhelné doly a Akciová společnost Silvestr v Tisové. Poslední jmenovaná společnost přesunula v roce 1928 své sídlo na dolnorychnovské ředitelství koncernu, kde Ing. Max Wähler, provozní ředitel, převzal funkci prokuristy. Od konce listopadu rovněž zastával funkci prokuristy u Falknovsko-chebské báňské akciové společnosti, která sdílela ředitele a prokuristu s Kynšperskými a Bodenskými doly. V rámci těchto změn byl v roce 1929 jmenován do vedení Dolových a průmyslových závodů generální ředitel a člen správní rady Josef Langer. Podobná byla i souvislost se správou Fischerových dolů v Citicích, kde mezi členy správní rady patřili právě Langer, Gottlieb a Stein, kteří byli současně významnými členy vedení Dolových a průmyslových závodů.²⁵

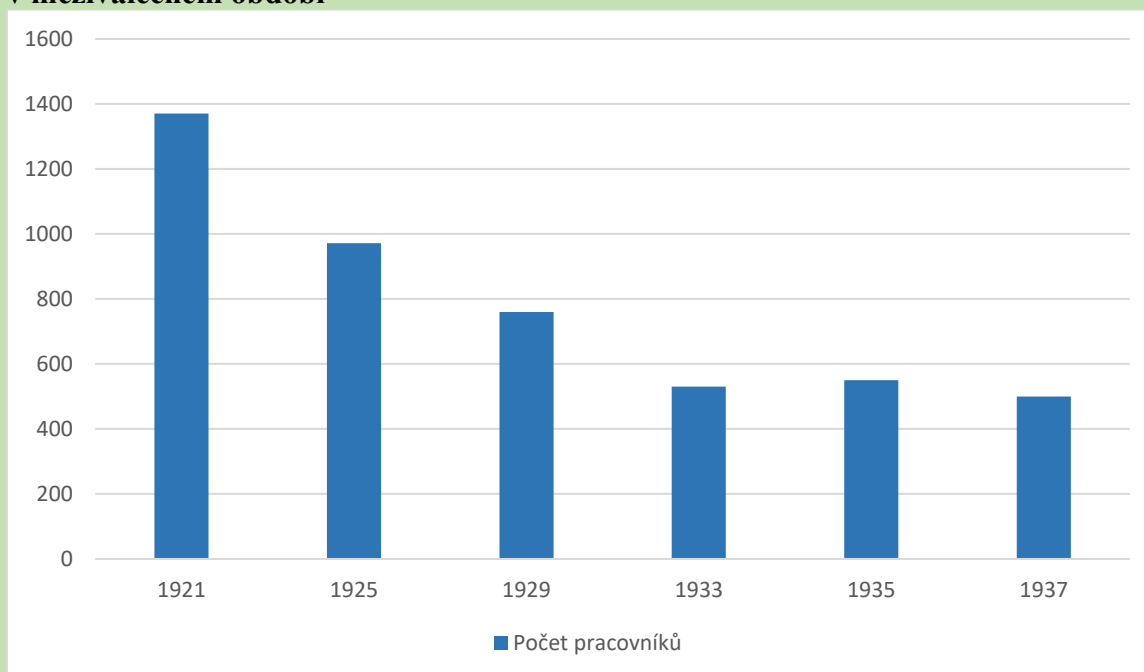
Ekonomická krize na konci 20. let zasáhla těžební průmysl významným snížením produkce a rozsáhlým propouštěním. Společnost Dolové a průmyslové závody zaznamenala výrazný pokles těžby hnědého uhlí z 730 tisíc tun v roce 1929 na 370 tisíc tun v roce 1933, kdy bylo zároveň dosaženo minima těžby v meziválečném období.²⁶ Také počet horníků se ve sledovaném období postupně snižoval, jak ilustruje přiložený graf. Vrcholu zaměstnanosti bylo dosaženo v roce 1921 s 1 371 pracovníky v dolech, avšak následně se počet zaměstnanců neustále snižoval (s malými výkyvy v roce 1935) až na své minimum v roce 1937, kdy bylo v dolech pouhých 500 pracovníků.²⁷

²⁴ *Compass Finanzielles Jahrbuch. Wien: Compassverlag, 1924–1934.*

²⁵ GROSS, Alexandr; BERAN, Petr. (1797) 1885–1946 (1955). *Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov*. In: Sokolovská uhelná, právní nástupce, a. s., archiv, Sokolov. Místo: Státní oblastní archiv v Plzni. Dostupné v PDF: https://www.inventare.cz/pdf/soap-pn/soap-pn_ap0797_11306_dpz-starck-dolni-rychnov-1.pdf.

²⁶ *Compass Finanzielles Jahrbuch. Wien: Compassverlag, 1924–1934.*

²⁷ GROSS, Alexandr; BERAN, Petr. (1797) 1885–1946 (1955). *Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov*. In: Sokolovská uhelná, právní nástupce, a. s., archiv, Sokolov. Místo: Státní oblastní archiv v Plzni. Dostupné v PDF: https://www.inventare.cz/pdf/soap-pn/soap-pn_ap0797_11306_dpz-starck-dolni-rychnov-1.pdf.

Graf 7: Počet pracovníků v dolech společnosti Dolové a průmyslové závody na Sokolovsku v meziválečném období

Zdroj: Zdroj: vlastní zpracování na základě SOA v Plzni, Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov, I. (1797) 1885–1946 (1955), inv. č. 37, karton č. 8. Výroční zprávy společnosti (1918–1938).

Krise se projevila také výrazným omezením provozu ve sklárnách a chemických továrnách, včetně dočasných zastavení a snížení výdělků pracovníků. V roce 1932 reagovala společnost na ekonomické potíže zvýšením akciového kapitálu se zpětnou platností od 1. 1. 1927 ve smyslu ustanovení zákona č. 78/1927 Sb. z. a n., *o stabilizačních bilancích* převodem 36 milionů Kč ze stabilizačního fondu na akciový kapitál, čímž se hodnota akcií zvýšila na 60 milionů korun. Přesto se situace v těžbě a průmyslu nezlepšila, a to ani s nástupem mírného zlepšení ekonomické situace v roce 1936. Pozitivní změna na trhu s hnědým uhlím začala mít skutečný efekt až v roce 1937. Jak už bylo zmíněno výše, i navzdory ekonomickým výzvám pokračovala společnost v investicích, což se projevilo například zavedením nových technologií v dole David a instalací nové čerpací stanice v dole Nová Anežka. Na druhé straně chemická produkce čelila slabé poptávce a požadavkům na snížení ceny surovin, což mělo za následek zvýšení provozních nákladů a nesplnění finančních očekávání.²⁸

V meziválečném období se společnost Dolové a průmyslové závody ukázala jako významný průmyslový subjekt, který nejen investoval do rozšíření a modernizace svých těžebních a průmyslových kapacit, ale také se věnoval sociálním a environmentálním aspektům

²⁸ SOA v Plzni, Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov, I. (1797) 1885–1946 (1955), inv. č. 37, karton č. 8, Výroční zprávy společnosti (1918–1938).

své činnosti. I přes ekonomické turbulence 30. let udržovala společnost stabilní produkci a zachovávala pracovní místa. S ohledem na sociální zodpovědnost podnikala kroky k zajištění důstojných životních podmínek pro zaměstnance a investovala do opatření, která zvyšovala bezpečnost a efektivitu práce. Tyto aktivity odrazují její snahu udržet si silnou pozici na trhu a závazek k celkovému rozvoji regionu i přes výzvy dané doby.

Zdroje:

Státní oblastní archiv v Plzni, Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov, I. (1797) 1885–1946 (1955), inv. č. 37, karton č. 8, Výroční zprávy společnosti (1918–1938).

Národní archiv v Praze, Svaz majitelů dolů, 1919–1940, inv. č. 99, karton č. 71. Vyjádření SMD o uhelném průmyslu. Zprávy Státního úřadu statistického republiky Československé, roč. XI., č. 121-127.

Dolové a průmyslové závody akc. spol., dříve Jan Dav. Starck v Dolním Rychnově, část průmyslové závody, II. (1769) 1885–1946 (1954). Inventář II, SOA Plzeň. Dostupné online: https://www.inventare.cz/iipimage/240796000/soap-pn_ap0796_11306_starck-dolove-zavody-dolni-rychnov-ii_0010.

GROSS, Alexandr; BERAN, Petr. (1797) 1885–1946 (1955). *Dolové a průmyslové závody, a. s., dříve Jan Dav. Starck, Dolní Rychnov*. In: Sokolovská uhelná, právní nástupce, a. s., archiv, Sokolov. Místo: Státní oblastní archiv v Plzni. Dostupné v PDF: https://www.inventare.cz/pdf/soap-pn/soap-pn_ap0797_11306_dpz-starck-dolni-rychnov-1.pdf.

Compass Finanzielles Jahrbuch. Wien: Compassverlag, 1924-1934.

Statistická příručka republiky Československé. Praha: Státní úřad statistický, 1932. s. 90.

Odborná literatura:

LYSENKO, Dimitrij, ed. a RADA, Svatopluk, ed. *Hornická ročenka Československých dolů, národních podniků 1947*. Praha: Československé doly, národní podnik-generální ředitelství, 1947. s. 20–21.

MAJER, Jiří. *Uhelné hornictví v ČSSR*. Ostrava: Profil, 1985.

PRŮCHA, Václav a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2004. s. 164.

SULDOVSKÝ, Josef. *Kronika hornictví zemí Koruny české*. Ústí nad Labem: CDL Design, 2006. s. 270–300.

VALÁŠEK, Václav a CHYTKA, Lubomír. *Velká kronika o hnědém uhlí: minulost, současnost a budoucnost těžby hnědého uhlí v severozápadních Čechách*. Plzeň: G2 studio, 2009. s. 44.

WEIRICH, Marko. *Staré a nové Československo: národohospodářský přehled bohatství a práce*. Praha: Odborné knihkupectví Ferd. Svoboda, 1938-1939. s. 174.

Seznam tabulek:

Tab. 1: Oblasti výskytu hnědého a černého uhlí na území českých zemí a Slovenska

Tab. 2: Maximální a minimální průměrný počet horníků v meziválečném Československu v hnědouhelných a černouhelných dolech

Tab. 3: Počet závodů, těžba a průměrný počet dělníků v jednotlivých hnědouhelných revírech v Československu v roce 1929

Tab. 4: Přehled majetku firmy Dolové a průmyslové závody v roce 1885

Seznam grafů:

Graf 1: Vývoj těžby hnědého a černého uhlí v Československu v meziválečném období (v tunách)

Graf 2: Vývoj zaměstnanosti v hnědouhelném a černouhelném průmyslu v meziválečném Československu

Graf 3: Podíl společností na těžbě uhlí v Sokolovském (Chebsko-falknovsko-loketsko-karlovarském) hnědouhelném revíru v roce 1944

Graf 4: Vývoj těžby hnědého uhlí v Československu (1918-1938) ve vybraných oblastech (v mil. tun)

Graf 5: Statistika těžby hnědého a černého uhlí společnosti Dolové a průmyslové závody v meziválečném období (v tunách)

Graf 6: Podíl společnosti Dolové a průmyslové závody na celkové těžbě hnědého uhlí v Československu a v Sokolovském revíru mezi lety 1918 a 1938 (v mil. tun)

Graf 7: Počet pracovníků v dolech společnosti Dolové a průmyslové závody na Sokolovsku v meziválečném období

Seznam obrázků:

Obr. 1: Mapa uhelných ložisek na území Československa

Ing. Martina Rasl

V roce 2019 se stala absolventkou Národohospodářské fakulty Vysoké školy ekonomické v Praze, kde v současné době studuje poslední ročník doktorského studia na Katedře hospodářských dějin. Ve své disertační práci se věnuje problematice regulací hornického podnikání v hnědouhelném průmyslu.